

סוג הבחינה: בגרות
מועד הבחינה: חורף תשפ"ו, 2026
מספר השאלון: 29225
נספחים: קריקטורה (לשאלה 5)
גרף (לשאלה 6)

היסטוריה דתי

לבתי ספר דתיים

מיישוב למדינה ומדינת ישראל

הוראות

- א. משך הבחינה: שעה וחצי.
- ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה פרקים. בכל פרק יש לענות על שאלה אחת בלבד. יש לענות על שלוש שאלות סך הכול. לכל שאלה – $33\frac{1}{3}$ נקודות.
- ג. חומר עזר מותר בשימוש: הספר "השיבה לציון" בלבד. אפשר לסמן קטעים בספר באמצעות מדגש (מרק) או עיפרון, אך אין להוסיף הערות בכתב. אפשר לסמן תקופות או נושאים באמצעות מדבקות (סימניות) הבולטות מן הספר.
- ד. הוראות מיוחדות: יש להביא בתשובות עובדות, ולא להסתפק בהערכות כלליות.

יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

שימו לב: המשך השאלון בעמוד הבא.

השאלות

פרק ראשון – שאלות ידע והבנה (33¹/₃ נקודות)

ענו על אחת מן השאלות 1 – 2.

1. הפועל המזרחי

ההיסטוריון אריה פישמן עסק בהתהוותה (בתהליכים שהביאו להקמתה) של תנועת הפועל המזרחי. הוא קבע כי לקראת סוף מלחמת העולם הראשונה "תמונת העולם של הנוער המסורתי [במזרח אירופה] נקרעה בין ערכים מסורתיים [יהודיים] לבין ערכים... חילוניים [כלליים]".

(אריה פישמן, *בין דת לאידאולוגיה – יהדות ומודרניזציה בקיבוץ הדתי*, יד יצחק בן-צבי, עמ' 60)

על פי מה שלמדתם במסגרת תוכנית פר"ח, **ציינו והציגו** "ערך חילוני" (כללי) אחד שעמד בבסיס התהוותה של תנועת הפועל המזרחי.

הסבירו את המענה הרעיוני של הוגי הפועל המזרחי לקרע שהיה בין "ערכים מסורתיים" ובין "ערכים חילוניים" (כלליים). **עיינו** בקטע המקור הראשוני של שלמה זלמן שרגאי בספר "השיבה לציון" בעמוד 189, העוסק בחשיבות ההתיישבות הדתית. על פי קטע המקור בספר, **הסבירו** את ההבדל בין המטרה של ההתיישבות הכללית ובין המטרה הייחודית של ההתיישבות הדתית.

2. מלחמת ששת הימים

הציגו גורם אחד למתיחות בין ישראל לבין סוריה ערב מלחמת ששת הימים. **עיינו** בספר "השיבה לציון" בעמודים 427–433, העוסקים במלחמת ששת הימים. בחרו במקור חזוטי אחד ובמקור מילולי ראשוני אחד העוסקים בתוצאות של מלחמת ששת הימים. **ציינו** את העמוד בספר שבו מוצג כל אחד מן המקורות שבחרתם. **הסבירו** כיצד כל אחד מן המקורות שבחרתם מבטא תוצאה של המלחמה (סך הכול – שני הסברים).

פרק שני – קטע שלא נלמד (33 1/3 נקודות)

לפניכם קטע מתוך נאום של דוד בן-גוריון מ-22 ביולי 1939, בתגובה על פרסום "הספר הלבן" השלישי.

קראו את הקטע, וענו על אחת מן השאלות 3-4.

חברים, אני לא "אגלה את אמריקה" אם אומר לכם שהתפקיד המרכזי העומד לפני היישוב, לפני התנועה הציונית ולפני העם היהודי - הוא המלחמה במדיניות של "הספר הלבן" [השלישי]. "הספר הלבן" התפרסם, כידוע, לפני יותר מחודשיים, אבל המדיניות של "הספר הלבן" לא נולדה דווקא עם פרסומו. המגמה של "הספר הלבן", מגמת החיסול של המדיניות הציונית מצד בריטניה - אינה חדשה. נאבקנו כל השנים בממשלת המנדט כי תמיד היה פער בין התוכן שאנחנו ייחסנו להצהרת בלפור ובין התוכן שהממשלה [הבריטית] ייחסה להצהרה זו. שני הרצונות - הרצון של העם היהודי והרצון של הממשלה הבריטית - לא עלו בקנה אחד ולא יכלו לעלות בקנה אחד. אף פעם לא הייתה זהות שלמה בין האינטרסים והמאויים [השאיפות] שלנו ובין אלה של בריטניה. כי בשבילנו היה הבית הלאומי מפעל הצלה וגאולה לאומי יחיד ומיוחד, בשעה שלבריטניה זה היה רק אחד השיקולים הרבים במדיניות המורכבת של האימפריה רבת הניגודים. בארץ-ישראל ראינו ונראה את מקור חיותנו וחירותנו היחיד עלי אדמות בשעה שבעבור בריטניה אין זו אלא פינה קטנה במרחבי האימפריה הענקית.

עם זאת, היה בסיס משותף שאפשר שיתוף פעולה בין בריטניה לתנועה הציונית: הכרה של ממשלת המנדט בזכות העם היהודי לכוון מחדש את ביתו הלאומי בארץ-ישראל, והתחייבות מצידה לסייע לעלייה יהודית ולהתיישבות יהודית. לא הייתה זהות בהשקפת היהודים והבריטים בדבר שיעור הזכות על ארץ-ישראל [גודלו של השטח שאמור להיות הבית הלאומי], בדבר מידת הסיוע, בדבר היקף העלייה וההתיישבות, אבל לא הייתה מחלוקת על עצם עקרון הזכות, העלייה והסיוע. עד "הספר הלבן" לא התכחשה בריטניה לרעיון שיש לעם היהודי זכות על ארץ-ישראל, ושעל בריטניה מוטלת חובה לסייע בהקמת הבית הלאומי. אולם עם "הספר הלבן" בא שינוי יסודי. עכשיו הוויכוח הוא על עצם העניין: למעשה ממשלת בריטניה הכריזה שהיא מחסלת את "הצהרת בלפור" ומסתלקת מכל התחייבות להקים את הבית הלאומי. אך הפרת אמונים זו לעם היהודי היא רק חוליה נוספת בשרשרת הנסיגות והכניעות של ממשלת בריטניה בשנים האחרונות.

והשאלה עומדת לפנינו: כיצד ובמה נילחם נגד "הספר הלבן"? ושאלה זו איננה קלה. מצד אחד עומדת האימפריה האדירה והגדולה ביותר בעולם, ומצד אחר העם היהודי, עם חסר ישע, נטול מולדת ומפוזר בין זרים, אשר מעולם לא נרדף ודוכא כבימים אלה. אנו עומדים מבודדים בהיאבקות לא שווה זו. ואל ננחם את עצמנו באמירות אופטימיות נוסח "נצח ישראל לא ישקר" ושי"רבים קמו עלינו בכל הדורות לילותנו ולא יכלו לנו". אין דבר מסוכן מאופטימיות שטחית זו. "נצח ישראל" יעמוד לנו רק אם נדע לעמוד על נפשנו ונגלה כוח ורצון ותבונה להכשיל את מדיניות "הספר הלבן". והשאלה היא - הניתן לנו הדבר? במה כוחנו ובמה נוכל אנחנו לעמוד לפני המדיניות החדשה ולהביא לידי שינוי?

וזוהי התשובה על השאלה - במה כוחנו? כוחנו הוא בחוסר ברירה. לבריטניה יש ברירות שונות בארץ-ישראל. לעם היהודי יש רק ברירה אחת: לעלות ארצה ולבנותה! מדיניות העלייה של "הספר הלבן" נכשלת בגלל הסבל וחוסר המוצא של יהודי הגולה - שאין להם ברירה אלא לעלות ארצה. עם זאת, ליהודי הגולה אין הכוח להכשיל את מדיניות הגבלת הקרקעות של "הספר הלבן". רק היישוב היהודי בארץ מסוגל לעשות זאת, אם גם הוא יראה בהכשלת מדיניות זו שאלת חיים ומוות. בשישים שנות עבודתנו בארץ הקמנו כוח יהודי, אין אנו סמוכים על שולחן אחרים [תלויים באחרים], ואין אנו קיימים בחסד זרים. אנו מושרשים בקרקע המולדת, מרוכזים ביישובים עצמאיים, ואין אנו כמות מבוטלת. אין בארץ כוח העולה עלינו ביכולתו הרוחנית או הפיזית. לפיכך, יש בידינו לבטל את מדיניות המעל [הבגידה] הבריטית אם נדע להשתמש בעוז ובתבונה בשני אלה: בכוח הממשי של היישוב העברי בארץ ובסבל הנואש של הגולה.

(מעובד על פי נאומו של דוד בן-גוריון בישיבת מועצת פועלי תל אביב, 22 ביולי 1939, מתוך **במערכה**, כרך שני, הוצאת מפלגת פועלי ארץ-ישראל, תש"י, עמ' 167-179)

ענו על אחת מן השאלות 3-4.

3. עוד לפני פרסום הצהרת בלפור ניכרו פערים בין תפיסתה של בריטניה ובין תפיסתה של התנועה הציונית בנוגע להקמת הבית הלאומי היהודי. פערים אלה הלכו והתרחבו בתקופת המנדט.

עיינו בטבלה המוצגת בספר "השיבה לציון" בעמוד 105. בטבלה יש השוואה בין הצהרת בלפור ובין קטעים מתוך הטיוטה הציונית להצהרת בלפור שהגיש חיים וייצמן.

ציינו את ההבדל בין שני הנוסחים בנוגע ל"שיעור הזכות" על ארץ-ישראל (גודלו של השטח שאמור להיות הבית הלאומי). הסבירו את משמעות ההבדל.

על פי דברי בן-גוריון בקטע, הסבירו את הסיבה לפער בין הפרשנות שהעניקה בריטניה להצהרת בלפור בתקופת המנדט ובין הפרשנות שהעניקה התנועה הציונית להצהרה זו.

על פי הקטע, הציגו את "הבסיס המשותף" שאפשר שיתוף הפעולה בין בריטניה לבין התנועה הציונית עד לפרסום "הספר הלבן" השלישי.

4. על פי דברי בן-גוריון בקטע, "הפרת אמונים זו לעם היהודי היא רק חוליה נוספת בשרשרת הנסיגות והכניעות של ממשלת בריטניה בשנים האחרונות".

על פי מה שלמדתם על הצעת החלוקה של ועדת פיל (1937), הציגו חיסרון אחד בהצעה זו מבחינת העם היהודי.

הסבירו מדוע למרות החיסרון שהצגתם, תמך בן-גוריון בקבלת הצעת החלוקה.

על פי הקטע, הסבירו מדוע תגובתו של בן-גוריון על "הספר הלבן" השלישי הייתה שונה מתגובתו על הצעת החלוקה.

על פי הקטע, הסבירו מדוע סבר בן-גוריון כי יש בכוחו של העם היהודי להכשיל את מדיניות "הספר הלבן" השלישי.

בתשובתכם התבססו גם על מצבם של יהודי הגולה וגם על מצבו של היישוב היהודי בארץ.

פרק שלישי – מקור חזותי (33 $\frac{1}{3}$ נקודות)

ענו על אחת מן השאלות 5–6.

5. הכרזת המדינה

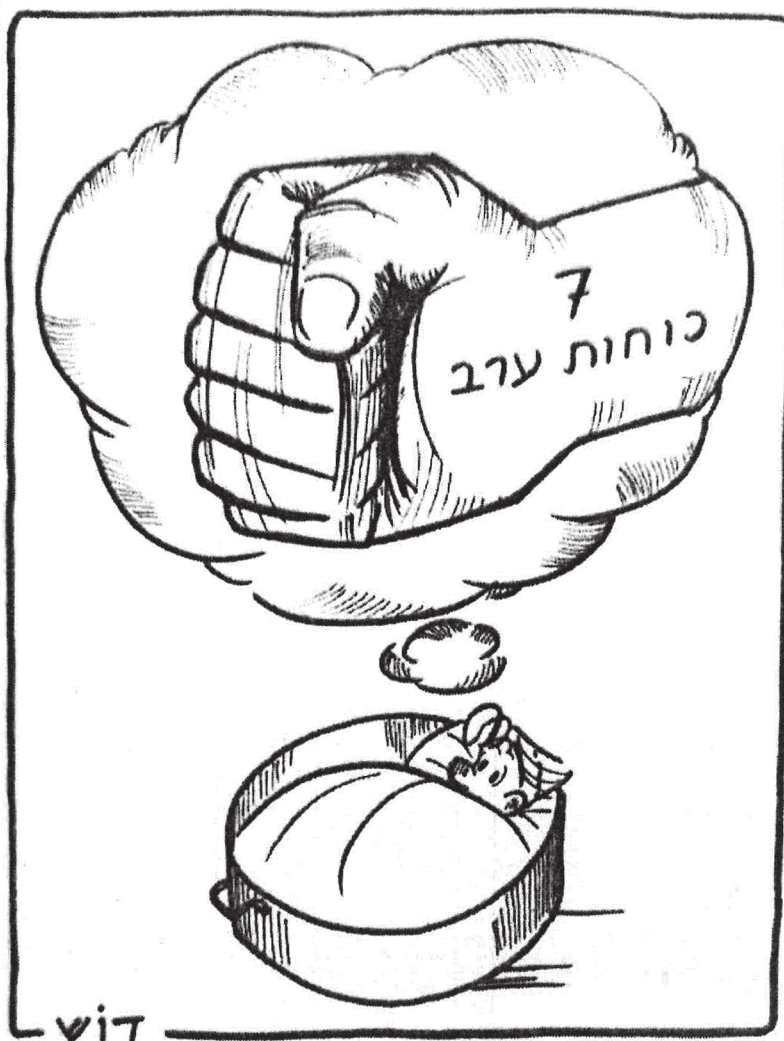
- בנספח לשאלה 5 מוצגת קריקטורה המתארת את החשש שהיה ביישוב היהודי לפני ההכרזה על הקמת מדינת ישראל.
- א. על פי הקריקטורה, **הסבירו** את החשש שהיה ביישוב במהלך תקופה זו. בתשובתכם **ציינו** שני רכיבים מן הקריקטורה. **עיינו** בספר "השיבה לציון" בעמודים 300–308, העוסקים בשלב השני של מלחמת העצמאות, ובחרו במקור חזותי אחד המוכיח כי חשש זה היה מוצדק.
- ציינו** את העמוד בספר שבו מוצג המקור החזותי שבחרתם.
- הסבירו** כיצד המקור החזותי שבחרתם מוכיח כי חשש זה היה מוצדק.
- ב. על פי הסרטון "הכול אנשים" שבו צפיתם במסגרת תוכנית פר"ח, **ציינו והסבירו** את עמדתו של דוד בן-גוריון בנוגע להכרזת המדינה ביום עזיבת הבריטים את הארץ.

6. עלייה מארצות האסלאם

- א. בנספח לשאלה 6 מוצג גרף המתאר את מספר היהודים שעלו לישראל מכמה מדינות מוסלמיות, בשנים 1948–1964. בגרף זה אפשר לראות כי העלייה מכל אחת מן המדינות התאפיינה בתנודתיות (חוסר יציבות) במהלך השנים בנוגע למספר העולים. עם זאת, העלייה ממרוקו יוצאת דופן בתנודתיות שבה.
- בחרו** באחת המדינות המוצגות בגרף, **מלבד מרוקו**, ו**ציינו** את שמה.
- על פי הגרף, **הציגו** את ההבדל בין **העלייה ממרוקו** ובין העלייה מן המדינה שבחרתם מבחינת התנודתיות. בתשובתכם **ציינו** ארבעה נתונים לפחות הנוגעים למרוקו, ושני נתונים הנוגעים למדינה שבחרתם (סך הכול – **שישה** נתונים לפחות).
- על פי מה שלמדתם, **הציגו** את הסיבה לתקופת השיא בעלייה מן המדינה שבחרתם.
- ב. עם הגעתם של גלי העלייה הגדולים מארצות האסלאם, נאלצה החברה הישראלית להתמודד עם פער תרבותי בין קבוצות שונות בתוכה.
- עיינו** בקטע המקור הראשוני של אליעזר מרכוס בספר "השיבה לציון" בעמוד 350.
- על פי קטע המקור, **הסבירו** כיצד פער תרבותי זה בא לידי ביטוי.

בהצלחה!

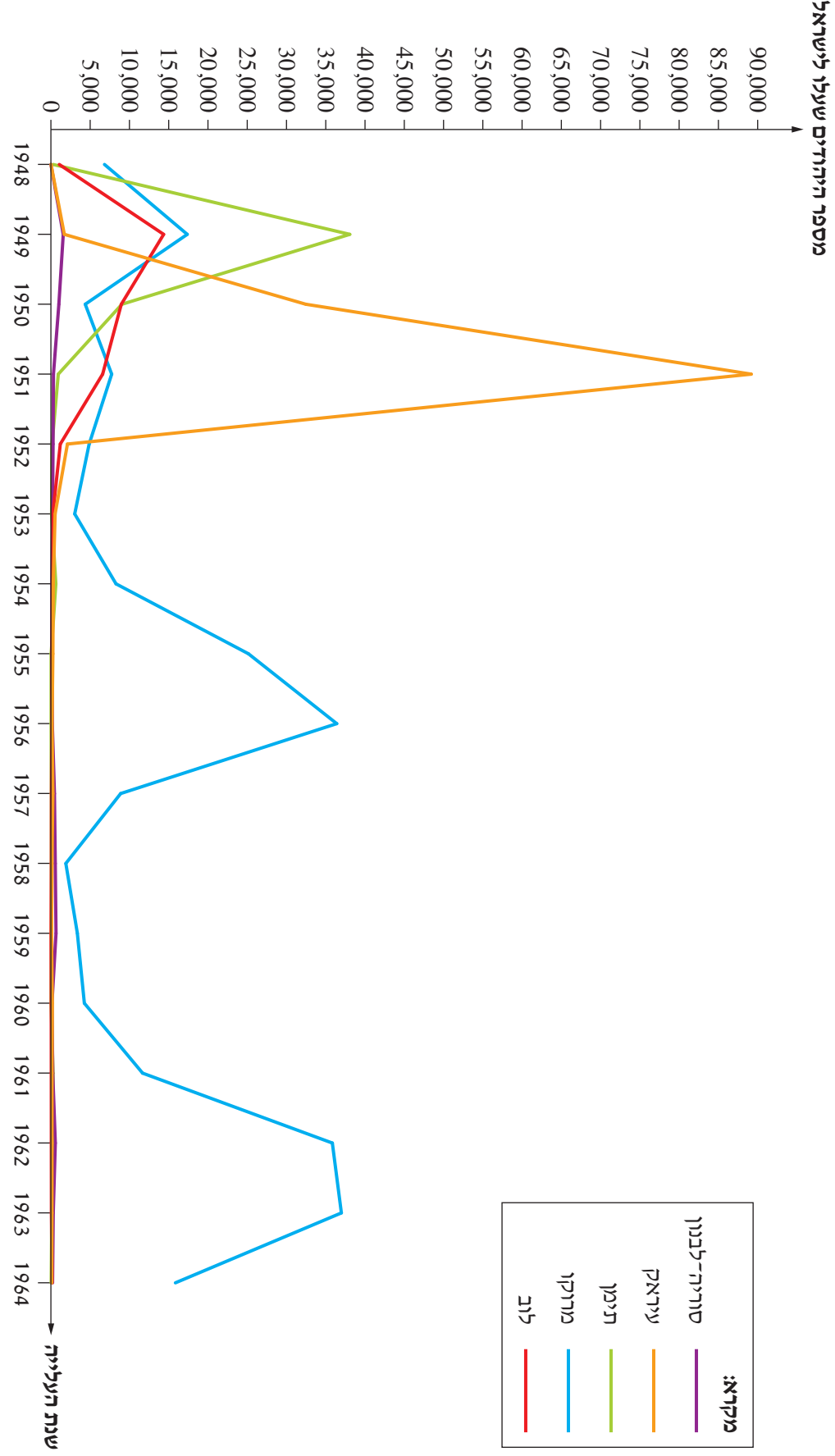
נספח לשאלה 5 – קריקטורה

מתוך: דוש (קריאל גרדוש), ארבעים! סיפור המדינה בקריקטורות, ספרית מעריב, 1988.

נספח לשאלה 6 – גרף

העלייה לישראל מארצות האסלאם, 1948–1964

מתוך: צ' צמרת ור' יבלונקה (עורכים), העשור הראשון תש"ח-תש"י, יד יצחק בן-צבי, עמ' 80.